

Jollendag in Fries Scheepvaart Museum

Een ansichtkaart met afbeelding van een aantal Staverve jollen in de havenkom van Stavoren, gemaakt rond 1920.

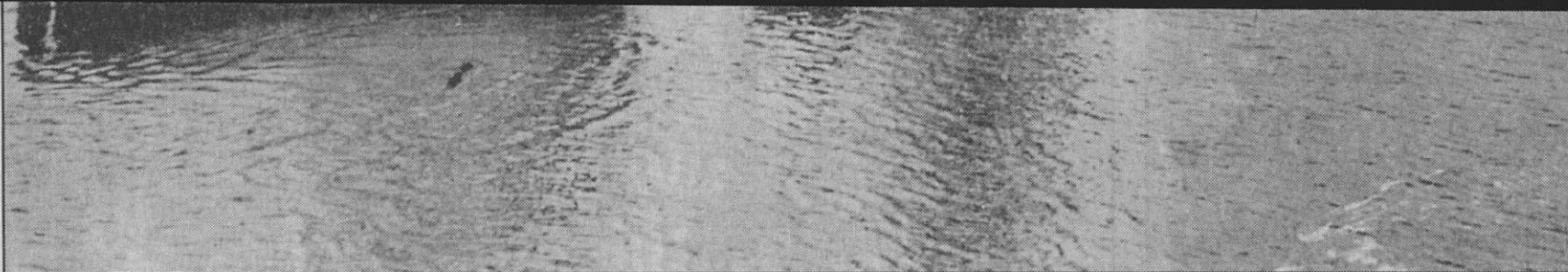
SNEEK. Van 13 september tot 30 november wordt in het Fries Scheepvaart Mu-

ters en van een inhoud van slechts 4-6 ton'.

De vorm van het schip hangt

verse jol is 'uitgevonden' door enkele vissers uit Stavoren en Molkerum die op ansjovisvangst gingen. Recent onder

'Men moet werkelijk erkennen dat zij met deze kleine notedopjes wonderen verrichten'.

Een Ansichtkaart met afbeelding van een aantal Staververse jollen in de havenkom van Stavoren, gemaakt rond 1920.

SNEEK. Van 13 september tot 30 november wordt in het Fries Scheepvaart Museum te Sneek een tentoonstelling gehouden over de Staververse jol. In de vloot van klassieke Nederlandse vissersschepen is de Staververse jol een vreemde eend in de bijt: hoewel het een rond schip is, ontbreken de zwaarden. Op 13 september liggen enkele originele Staververse jollen afgemeerd bij het museum.

In een rapport van de Zuiderzeevereeniging van 1905 wordt als volgt geschreven over deze aparte verschijning: 'Een zeer bijzondere soort vormen de jollen van Stavoren. Op het oog zijn deze jollen net groote klompen, aan alle zijden rond, ter lengte van slechts eenige me-

ters en van een inhoud van slechts 4-6 ton'.

De vorm van het schip hangt samen met het gebruik ervan. Aan het eind van de negentiende eeuw en in het begin van de twintigste eeuw werd de Staververse jol gebruikt door vissers uit Stavoren en omgeving voor de vangst van ansjovis en haring. Ze gebruikten daarvoor staande netten, die in lange rijen in zee stonden. Om deze netten gemakkelijk aan boord te kunnen halen, was het van belang dat de boorden van het schip glad waren. Uitsteeksels als zwaarden en berghouten (stootranden) zouden de netten beschadigen. De Staververse jol voldeed aan al die eisen en was daarom ideaal voor het vissen met staande netten.

Lange tijd is gedacht dat de Sta-

verse jol is 'uitgevonden' door enkele vissers uit Stavoren en Molkwerum die op ansjovisvangst gingen. Recent onderzoek heeft echter geleerd dat de Staververse jol is ontwikkeld uit de herfstjol, die al ver vóór de opkomst van de ansjovis-visserij door Staververse palingvissers werd gebruikt. Vermoedelijk heeft ook de Hindelooper jol - een inmiddels vergeten scheepstype - aan de wieg gestaan van de Staververse jol.

De Staververse jol stond bekend als een stabiel schip. Wanneer bij zware storm de grote botters in de haven bleven, voeren de Staververse jollen nog uit om netten op te halen. Soms fungeerden ze zelfs als reddingboot, wanneer grotere schepen op de Zuiderzee in nood waren geraakt. Nog een citaat uit het rapport van de Zuiderzeevereeniging:

'Men moet werkelijk erkennen dat zij met deeze kleine notedopjes wonderen verrichten'.

De tentoonstelling, waarin uitgebreid aandacht wordt besteed aan de oorsprong en het gebruik van de Staververse jol, wordt op 13 september geopend met een jollendag. Een aantal originele Staververse jollen - in vissermans-uitvoering - ligt dan afgemeerd aan de Bothniakade, bij de achteringang van het museum. De schippers van de Staververse jollen kunnen verhalen vertellen over de geschiedenis van hun schepen. Om in de sfeer te komen is er trekszakmuziek. De jollendag is een eenmalige gelegenheid om zowel de tentoonstelling als de echte, originele Staververse jollen te bewonderen. De jollen zijn te zien van 12.00 tot 17.00 uur.

Staverse Jol

De Staverse Jol is één van de meest karakteristieke vissersschepen van Nederland. De vorm van de romp is uniek: een volle, ronde kop, een platte achtersteven, een hoog opgetrokken boeg en naar binnen vallende boorden. Het schip heeft een ronde bodem en toch heeft het geen zwaarden, zoals bijna alle andere ronde en platbodemschepen.

Er is wel beweerd dat de Staverse Jol een heel oud scheepstype is, en dat het zijn oorsprong heeft in de Middeleeuwen. De werkelijkheid is anders. Aan het einde van de 19de eeuw werd er op de Zuiderzee veel gevestigd op ansjovis. Die werd gevestigd met fijnmazige netten, die gemakkelijk beschadigd raakten. Vissersschepen als de botter en de Lemsteraak waren voor de ansjovisvangst minder geschikt, vanwege de zwaarden en andere uitstekende delen.

Twee vissers, M. Zeldenrust uit Molkwerum en J. Visser uit Stavoren, bedachten vanuit hun praktijkervaring hoe een vissersschip voor de ansjovisvangst er uit zou moeten zien. Het zou een schip moeten zijn met een volle kop die door de golven werd opgetild, met invallende boorden (prettig bij het binnenhalen van de netten) en in plaats van zwaarden een lange scheg, die onder het hele schip door liep. De aanwijzingen van Zeldenrust en Visser wer-

den rond 1900 omgezet in de praktijk. Zij lieten bij scheepsbouwer J. Strikwerda te Stavoren twee schepen bouwen die aan hun eisen voldeden. De Staverse jol was geboren. Niet alleen in Stavoren (Strikwerda en Roosjen) werden deze schepen gebouwd, maar ook in Gaastmeer, Workum, Hindeloopen en in Noord-Holland.

Na de afsluiting van de Zuiderzee verdween de Staverse jol als vissersschip. Nog bestaande schepen werden verbouwd tot zeiljachten. De open boten werden dan voorzien van een kajuit. Zo begon de Staverse jol als type een tweede leven. Er varen nog slechts enkele Staverse jollen die hun oorsprong hebben in de visserij. De meeste jollen zijn echter als jacht gebouwd.

Staverse Jol varend monument en trots familiebezit

Door Catrienus Meijer.

STAVOREN. In 1901 had pake Douwe Mulder het sloopje op een Staverse werf laten bouwen. De visserman verdiende er vele jaren zijn boterham mee. Bevoer de Zuiderzee, evenals zovele andere vissers uit die tijd. Stavoren was rond 1900 voor een flink deel aangewezen op de visserij. Tientallen vissers gingen het water op, soms voor lange tijd.

Heel wat tochtjes maakte de Stavere Jol van de familie Albada over de Zuiderzee in de tijd dat het nog echt voor de visserij werd gebruikt. Het bolle sloopje bood amper ruimte aan de vissers die, als het tegen zat, dag en nacht op het water verbleven. 'Hun behuizing' was wel heel erg krap', vertelt Tjikke Albada-Zwaan die samen met haar man het sloopje nu in bezit heeft. Ze wijst naar de ingang tot het 'rûfke' waar soms met meerderen moest worden gebivakkeerd. Nee, gemakkelijk was het in die dagen niet'. Zeilend ging de jol het water op, in de hoop op een goede vangst.

Er waren in die tijd nogal wat

De ST 16 van de familie Albada-Zwaan ligt langs de Schans in Stavoren. Op de foto wordt het gebruikt door zoon Jan Willem Albada en de twee kleinkinderen Willem en Steven voor een paar uurtjes vissen met de hengel (foto: BC).

vissers die vanuit Stavoren de Zuiderzee bevisten in hun jollen. Tjikke Albada-Zwaan schat in dat het er wel zo'n vijftig zijn geweest. 'Weer of geen weer, er moest gevist worden. Een andere bron van inkomsten was er niet'.

De visserij met de Stavere jollen ging tot in het einde van de dertiger jaren van de vorige eeuw door. Tot de bemanning van de ST 16 behoorde vanaf 1901 eigenaar en pake van

Tjikke Albada, Douwe Mulder. Samen met zijn enige zoon Sybren en diens latere zwager Klaas Zwaan gingen ze het water op. Soms voor een paar dagen maar ook kwam verblijf van een week of langer op het water voor. Gevist werd er op haring en ansjovis, soorten die na de aanleg van de Afsluitdijk verdwenen. Zuiderzee werd IJsselmeer; zout water werd zoet.

Toen Douwe Mulder ermee stopte nam zoon Sybren het

roer over samen met diens zwager Klaas Zwaan. Ze hadden 'het vak' bij hun pake geleerd en gingen nu zelfstandig het water op. Aan de visserij met de Stavere jol kwam echter, twee jaar nadat pake Douwe overleed, een einde. In 1938 ging het bolle sloopje voor het laatst het water op. Als de 'Jonge Sybren' bleef het sindsdien aan de wal. De visserij werd voortgezet met een schouw die tot rond 1950 onder dezelfde aanduiding ST16 het IJsselmeer beviste. Het schip ligt thans aan de kade in Harlingen.

De Stavere jol is nu in het bezit van Tjikke Albada-Zwaan en haar echtgenoot. Onlangs werd het sloopje te water gelaten. Het 'varend monument' ziet er nog prima uit al werden spanten regelmatig hersteld en meer bijgeplaatst om het sloopje intact te houden. 'Nog regelmatig gaan we ermee uit varen', vertelt Tjikke Albada. Geheel van de wind afhankelijk is het niet meer. 'Er is een klein motortje ingebouwd'. Soms wordt deelgenomen aan kleinschalige visserijdagen. 'Want daar past ons sloopje het beste in thuis'. De familie is steevast van plan de jol in oude stijl te bewaren. 'Want het heeft voor ons heel veel waarde. Dat is niet in geld uit te drukken'.

Deze foto is afkomstig uit een album met foto's die een zekere heer Gorter omstreeks 1927 al reizend door Friesland maakte. Dit album werd in 2000 aan het Ryksargyf geschonken. In de loop van dit jaar zult u al die foto's via onze website kunnen bekijken

Met dank aan Yke de Vries, visser te Laaxum.
De haven van Laaxum
het kleinste vissershaventje van Nederland

Deze foto van het in 1915 aangelegde vissershaventje zal omstreeks 1927 zijn gemaakt. We zien de masten van zeven Stavense jollen. In de 20er jaren lagen er tijdens het hoogseizoen soms wel 15 stuks. Het waren de rijke jaren van de ansjovisvangst in wat toen nog de Zuiderzee was.

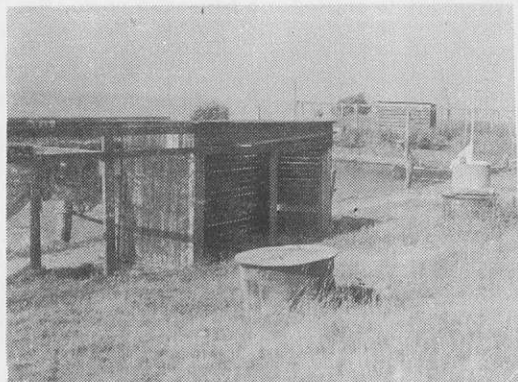
Door de afsluiting van de Zuiderzee verwenen de ansjovis en de andere zoutwatervis en bleven paling en baars over om op te vissen. Hiervoor moesten de vissers hun manier van vissen aanpassen en hun te lichte houten jol vervangen door een zwaardere stalen schouw waarin een bun, een zoetwaterreservoir, kon worden geplaatst.

Harmen Vogelzang, oom van de oud-Gedeputeerde Akke Brandenburg - Vogelzang, was de eerste die zo'n schouw aanschafte. Nu ligt er nog maar één vissersboot in het haventje, die van de laatste visser Yke de Vries. Yke werd in 1917 te Laaxum geboren in één van de toen nog 15 vissershuisjes.

Rechts zien we twee zg. 'boatjes', die werden gebruikt bij het zetten van de fuiken.

Rede van Molkwerum, plaats waar vroeger de jollen afmeerden.

LAAKSUM. Taantonnen.

Haven van Laaksum nu.

NAAM EN NUMMERLIJST STAVERVESE VISSERS

St. 1.	J. S. Zwaan	St. 22	H. C. de Boer	St. 49	G. Mulder
2.	Gebr. D. en G. Mulder	23	Yke Bleeker	50	J. F. de Boer
3.	Yge Jans Visser	24	P. Zwaan	51	G. Mulder
4.	T. Salverda	26	F. de Boer	52	J. de Roos
5.	H. Muizelaar	28	Jotje Bakker	53	Sj. de Boer
6.	H. Mulder	29	Arend de Jong	54	A. v. Dijk
7.	S. Muizelaar	30	M. de Jong	55	J. H. de Boer
9	Berend Mulder	31	J. Visser	56	P. Bleeker
10	D. Stegenga/H. v. Dijk	32	G. Bakker	58	W. F. Smits
11	P. Bakker	33	P. Bakker	59	J. C. de Boer
12	W. Zwaan	34	R. Veenstra	60	J. A. Zwaan
14	D. Schellinga/G. Woldhuis	36	Joh. Cusveller	61	Groen, IJmuiden
16	D. Mulder	38	F. D. Bleeker	62/66	Kolster, Nieuwediep
17	A. Mulder	39	P. D. Bleeker	69	A. de Jong
18	K. Visser	40	Sj. Zwaan	76	J. Veersma
19	B. Bleeker	41/43	K. en J. Visser	80	J. Boon
20	Fr. Zwaan	45	T. T. de Jong		
21	Gebr. Keulen	48	W. Visser		

Asien, Klets, Kwast. Drie verschillende "Zwaan"s: Kleine sjoerd, Dikke Willem, Effies. Idem vier Alberdsma's: Kat, Gunst, Flip, Koense. Verder nog Vader, Jan van Kobe, Pippie, Lort, Beul, Smiek, De Zeeman, Pie.

Laaksum: Pijnenburg-Wals, de K. R. O., de Flierefluiters.

Bijnamen die de Laaksummers aan Staverveze vissers gaven:

De Advocaten, de Prikken, de Scherprechters, de Pietertjes, de Blauwe.

Als U eens in de buurt komt, maak dan eens een praatje over vroeger met een visser. Ze vertellen er graag over.

Behalve de gesprekken, die ik gevoerd heb in 1969/1970 met verschillende vissers, heb ik als bronnen gebruikt enkele artikelen uit de Leeuwarder Courant en het boek "Geschiedenis van de Zuiderzee-visserij" van Dr. Y. N. Ypma.